

Издање научне грађе

„Беле птице летеју, пресно млеко носеју“: Неколико заборављених басми из Тимока

Зоја Карановић и Весна Ђукић

Зоја Карановић и Весна Ђукић боравиле су на терену у делу Тимочке Крајине, у селима око Белог Тимока, у неколико наврата 1997. и 1998. године. Том приликом забележиле су око 250 песама и неколико басми, што се као књига припрема за штампу. Овде су представљене варијанте басми од урока/почудишта, подљуте, страха, пљуске, забележене од четири бајалице: Љубице Пујић из Ошљана, Добросаве Нешић из Корита, Јоване Костић и Марије Тодоровић из Новог Корита. Хвала им!

Кључне речи: басме, варијанте, бајање, Тимочка Крајина, теренско истраживање

1.

Басма од подљут

Пошла Зоја уз поље,
Низ поље,
Па вика, па плака,
Па тужи, па лелека,
Лелека.
Па ју сретe Божја мајка
И сви свеци безмитници
Па ју питају:
– Што викаш, што плакаш?
Зоја вели:
– Тако м' Бога, Божја мајко
И сви свеци безмитници,
Кад ме питате,
Право чу ви кажем –
Разљутиле ми се љуте ране
Око нос –
Разљутиле, разгореле,
Разгореле, расрбеле.

Србу, србу,
Севу, трзу,
Рчку.
Не мог' да једем,
Не мог' да пијем,
Не мог' да лежим,
Не мог' да одим,
Не мог' да седим.
Говори јо' Божја мајка
И сви свеци безмитници:
– Не бој се, не бој се, Зојо.
Пратићу ти тридевет девојће
С тридевет метле,
Тридевет невесте
С тридевет матиће,
Тридевет момчету
С тридевет сећире.
С'с сећиру да га одсечу,
С'с метлу да га одмету,
Сас матику да га откопу,
А ти да си лака
Кано лако перо;
Чиста кано чисто сребро;
Да спиш кано младо јагње
На зелене траве,
Код студене воде.

Љубица Пујић, Ошљане, 30. 4. 1997.

Љубица Пујић је тврдила да њу нико није учио и да она никога није учила да баје. Казивала је да је „сама запамтила о баба“: „Само си бајем на моји параунучићи, и кад су здрави, млатим се за смеј.“

2.

Од урока

Беле птице летеју,
Пресно млеко носеју,
По камење га прскају.
Испрсли му очи
Кој Јовану урочи!

Добросава Нешић, Корито, 29. 4. 1997.

3.

Од уроци

Црна крава отелила црно теле
Сама отелила,
Сама урочила,
Сама олизала.
Ако те мушко урочило,
Муда му прсла,
Ако те женско урочило,
Сисе му прсле.

Љубица Пујић, Ошљане, 30. 4. 1997.

4.

Од почудиште

Зададе се чудан старац,
На главу му чудна капа,
На ноге му чудни опанци
Чудне врвце,
Дотера чудну стоку,
Па саградили чудну стругу,
Па чудно сирење,
Чудни чеброве,
Натураше чудно млеко.

Марија Тодоровић, Ново Корито, 29. 4. 1997.

5.

Од почудиште

Пошао чудан човек,
У чудну гору,
Са чудну сефиру,
Да осече чудно пруже,
Да загради чудну стругу.
Назградил чудну стругу,
Натерал чудне овце,
Наместил чудне клупе,
Принел чудна ведра,
Натерали чудне овце.
Измлзоше чудно млеко

У чудна ведро,
Процедише га
Проз чудан цедник
И у чудни чеброве.
Посирише га
Са чудно сириште,
Увати се чудно сирење,
Уватише га у чудна цадила,
Дођоше чудни трговци,
Натоварише чудно сирење
На чудни коњи,
Пођоше по чудан друм,
Отоше на чудан пазар.
Там су дошли чудни трговци,
Купили су чудно сирење,
Дали су чудне паре,
Да се растуристе почудишта
Кано паре по трговци,
Кано сол по воду,
Кано лој по углен,
Кано пра по пут,
Како девојке по цвеће,
Како момци по девојке.

Љубица Пујић, Ошљане, 30. 4. 1997.

„Од почудиште – дете љжи у кревету, а бајалица му прво стави руку на главу, па на груди, па на ноге, до три пут, и све време изговара басму“ – Љубица Пујић.

6.

Од почудиште

Пошла Јована,
Уз поље, низ поље,
Па љу сrete Божја мајка,
Богородица.
Па љу пита:
– За кво пиштиш,
За кво цвелиш?
– Како да не пиштим,
Како да не цвелим,
Кад сам се убола

На трње, на грмаје,
На змијине кочине.
Па с љуте ране разљутиле.
– Не бој ми се, синко, Јовано,
Ђу окупим тридевет девојће,
Тридевет момка, тридевет невест.
Момци ће да откопају,
Девојке ће да однесу,
Невесте ће да одрину.

Јована Костић, Ново Корито, 1. 4. 1997.

„Бајали ми и ја сам заотрала, као дете, у пол ноћ знајем“ – Јована Костић.

7.

Од стра

Не сечем Зорку,
Сечем њојни стр'ови,
Њојни ветрови,
Њојне несприсине,
Њојне море,
Њојне потајнице –
Из главу, из мозак,
Из срце, из нође,
Из руће, из прсти,
Из живци, из вене,
Из очи, из веђе,
Из нос, из уста,
Из образи, из косу.
Туј не мож да седите
Код Зорку,
Туј посрано,
Туј помочено,
Туј пчешки легала,
Туј свинсће кочине.
Тамо да идете:
У гору зелену
Где има крв да пијете,
Где има вода, да се купате,
Где има легала да спите,
Где има леб да једете.

Овде не мож да седите;
Овде пчешки легала,
Овде свињске кочине,
Овде посрано,
Овде помочено.

Љубица Пујић, Ошљане, 30. 4. 1997.

Како се баје *од стра*: „Баје се кад почне мрак, болесник је леђима окренут затвореним вратима. Бајалица стоји пред њима и са нож бode и сече стра, или с метлу повлачи од главу надоле, да одмете стра“ – Љубица Пујић.

8.

Од пљуску

Бела пљуска
Жута пљуска,
Сиња пљуска,
Црвена пљуска,
Морска пљуска,
Орска пљуска,
Чивутска пљуска,
Француска пљуско,
Бугарска пљуско -
Туј не мож' да седиш,
Туј посрано,
Туј помочано.
Тамо иди:
У гору зелену,
У воду студену.

Љубица Пујић, Ошљане, 30. 4. 1997.

„Од пљуску – узме се травица која се зове пљускавичије, она име зрнце црвено и њом се удара од рамена низ руку, на доле, до шаке. После се та трава, кад се заврши бајање, баца“ – Љубица Пујић.

9.

Од пљуску

Сту, устук, пљуско,
Бела ли си,
Жута ли си,
Сиња ли си?

Да идеш доле подоле,
По лозице,
По травице.
Там да спиш,
Да једеш.
У Јовану,
Нема леб за пијење,
Нема крв за једење.
Там да идеш у пуну гору.
Там има пребеле погаче,
Гајде,
Тупан,
Там да лежиш,
Там да спиш.

Марија Тодоровић, Ново Корито, 29. 4. 1997.

“White Birds Fly, They Carry Raw Milk”:
Several Forgotten Charms from Timok (Serbia)

Zoja Karanović and Vesna Djukić

During the field research in the Timok region in Eastern Serbia in 1997 and 1998, Zoja Karanović and Vesna Djukić recorded about 250 folk songs and several charms. For this contribution, the authors have selected text variants of the charms (*basmе*) against the evil eye (*od urok, počudište*), against blisters around wound (*od podljut*), against fright (*od stra*), and against swelling (*od pljusku*). The charms have been recorded from four charmers: Ljubica Pujic from Ošljane, Dobrosava Nešić from Korito, Jovana Kostić and Marija Todorović from Novo Korito.

Key words: charms, text variants, charming practice, Timočka Krajina (Serbia), field research

проф. др Зоја Карановић
Универзитетски професор у пензији
Е-пошта: zojanko@stcable.net

Весна Ђукић
Е-пошта: vesnadjukic58@gmail.com

Примљено: 30. 9. 2017.
Прихваћено: 16. 10. 2017.